

САНАА ОЛОХ

ЧУРАПЧЫ
УЛУУБУН
ХАБЫАТА

ХАБЫАТ

1931 СЫЛ АЛТЫННЫ
15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

№ 154 (7795) ☆ 1994 сыйл ахсынны 27 күнэ, Олтуорунуук ☆ Санаата—148 солк, 15 харчы

САХА РЕСПУБЛИКАТЫН АГРАРНАЙ РЕФОРМАТЫН КОНЦЕПЦИЯТА

I. КИРИИТЭ

Рынок сыһааннаһыларга киирип кэрип кэрип Саха Республикатын агропромышленный комплексин (АПК-тын) сайыннары концепцията Саха Республикатын правительствотын дыһаһынан Тыйа хаһаайыстыбатын министрствотын комиссиятын бэлэмниһэ. Комиссия концепцияны ырытан оңорууга бары интериэстээх өрүттэр болҕомтолорун тардарга дьулуһта. Бу бопһуруоска бэйэлэрин көрүүлэрин агропромышленный комплекс республикатаады бары подразделениелара киллэрдилэр. Комиссия састаабыгар тыйа хаһаайыстыбатын улуустары уурууларын салаааччылары, ону тэҥэ интэстэлэртэн биридиннээн быһаччы кыттан үлэстилэр.

Концепцията тыйа сиритэр баар социальнай экономическай быһыма-майгыга чопчу сыманабыллар бэрлиинилэр уонна аграрнай уларыта тутуулар бастаан түмүктөрө нөрдөрүлүнүлэр. Бүтүн тыйа сирэ бэйэтэ сайдыытыгар тахсыбыт кутталлаах чэрчигэ тийиэ кэллэ, ити кээнттэн производство сыйа тохтооһуна саҕаланнаахтаах. Дьэ бу кутталлаах быһыма-майгы тахсытын туоратар сымат, концепцията чугастаады кэмгэ аграрнай реформа стратегиятын ырытан оҥоһулунна.

Бу концепция сүрүн балаһыанньалара Саха Республикатын аграрнай реформада нормативнай правовой акталарын уонна АПК-ны сайыннары туһааннаах государственнай программаларын ырытан оҥорууга төрүтүнэн буолар.

II. САХА ТЫАТЫН СИРИГЭР СОЦИАЛЬНАЙ-ЭКОНОМИЧЕСКАЙ БЫҤЫ-МАЙГЫ

Республикабытыгар аграрнай реформа концепцията уонна программата суохтара тыйа сирин экономикатыгар улахан сүтүүлэр тахсыларга бичүүмнээх биричининэн буолла. Билигин тыйа хаһаайыстыбатын производствотын урууһалланымын процесси бара турар.

Аһаан иһэр дьыл балаһан ыйын туругунан 32,5 миллиард солкуобай харчылаах уонна ылар нэстээх эбит буоллаһына, тыйа хаһаайыстыбатын кредиторскай уонна да атын биэрэр нэстэрин суумата 114,3 миллиард солкуобайга тэҥистэ, ол иһигэр төлөмөр болҕомто ааспыт нэһэ—34,9 миллиард солкуобай.

Истэрэ үүнэ турарыттан куотаары предприятиелар бэйэлэрин баайдарын-дуолларын сорох өртүн атылыгырга, ыйын кэпэн турдаһына ыйыларга күһэллэлэр. Ити мыйлааннар баайдарын-дуолларын, ол иһигэр сүөһүлэрин коллентивтар чилиннэригэр үлэлээн биэрэллэр. Ол билгитин баар сүөһүнү дьон маассабайдык өлөрүүлэригэр тиэрдэр.

Билигин республика тыатын хаһаайыстыбатын үлэһиттэрэ норуот хаһаайыстыбатын саамай кыра хамнастаах категориятара буолаллар. 1994 сыйл тохсунуу—балаһан ыйдарыгар нинилэр мыйдары хамнастара 230 тыһыынча солкуобайга тэҥиэспитэ. Ити промышленность үлэһиттарин орто хамнастырыттан 370 тыһыынча солкуобайынан намыһах. Дьэ итинник кыра хамнастаах тыйа сирин олохтоохторо олорор дьыһан-уотунан өссө бэйэлэрин бэйэлэрэ хааччынарга күһэллэллэр: тыйа сиритэр олорор дьыһан-уот фондатын 65 бырыһыана—гражданнар сирэй бас биллилэрэ. Оттон куораттарга бу көрдөрүү 11 бырыһыаҥа тэҥиһэр. Тыйа сиритэр олорор дьыһан-уоту инженернай өртүнэн тупсарыа олох дараны сабалана илик дьэххэ соп. Үлэһэ уонна олоххо-дьаһахха баар ыарахан усулуобуйалар, кыра хамнас тыйа сирин нэһилиннэһитин доруобууларыгар уонна олохун уһунугар охсууну оҥоролдор.

Бу балартан да көстөрүөн, билигин аграрнай

секторбут дьирин кризискэ интэриэс чопулкай. Бу кризистэн тахсар үчүтэйдик толкуйдааһыт программаны оҥостуу уонна ону олоххо киллэрингэ ресурстары түмэ тардыы—бу буолар республика бастакы учараттаах сорууга.

Проблеманы быһаарыаҥа манньк икки өрдүк ураты суолталаах түгэниэри болҕомтоҕо ылымнаахтаах:

1. Саха сиритэр почва дьадаһыта тыйа сирин олохтооһо интэриэс даһаны тыйа хаһаайыстыбатын производствотын эрэ дьарытаннамыта сир аныттан хостуур уонна да атын салаалар үлэһиттэрин кытта тэҥ дохуоту ыларыгар кыады биэрэ суоҕа. Ол иһин Россия уонна Саха Республикатын экономикатын бөбөгүтүүтэ улахан кылааты иһилэрэр сир аныттан хостонор баайдар уонна айылҕа баайдары тыйа сирин олохтоохторун олохторун таһымн үрдэтүүтэ эмнэ туһаныллыахтаахтар.

2. Тыйа сирин олохтоохторун улахан өртө хаһан баҕарар бэйэтэ дьыһан-уотун оскуолалар, маһаһыаннар, балыһылар, иһиллэр уонна электроэнергияны биэрэр источниктар курдук ураты улахан суолталаах социальнай сулууспалар аттыларга туттарга куруутун дьулуһуоҕа.

Бу үчүһэ этиллибиттэргэ олобуран:

1. Ил Түмэн, Президент уонна правительство сир аныһаады баайдартан киирэр үлэһэн уонна республика атын да ресурстарыттан тыйа сирин сайыннарыга сорох өртүн биэрэн сүрүн принциптерин сокуонунан бигэртэттиэхтээхтэр.

2. Хаһаайыһынааһын бары көрүнүгүгэр киирэр тыйа сирин табаары оҥорон таһаарааччыларыгар биэр тэҥ экономическай усулуобуйалар баар буолууларын махтаннар законодательнай база тэриллэхтээх.

3. Тыйа сирин табаары оҥорон таһаарааччыларын нэстэрин төлөтүүнү 1995 сыйл бүтүүр дьэри уһатан бэрлииннэхтээх.

4. Тыйа сирин сайыннары фондатын ханатынны бөбөгүтүллүөхтээх (фонд счегутар республиката киирэр валютта 40 бырыһыантан итэҕэһэ суоҕа сымалата угуллуохтаах), киирэр үбү септөөхтүк туһанарга чопчу дьаһаллар ырытыллан оҥоһуллуохтаахтар.

Хоту сир олохтоох норуоттара бэйэлэрин дьылбаларын холбообут салаалара—тыйа хаһаайыстыбата саамай хаалылаах салаа буоларынан 5 сыйл устата спец-нолуоттан киирэр үбү барытын бу салааны сайыннарыга угуллуохтаах. Бу проблеманы, арааһа, регионка национальнай политика быһымынан көрүөххэ наада.

III. АГРАРНАЙ РЕФОРМА СТРАТЕГИЯТА

Аграрнай уларыта тутуулар төрүтүгүгэр тыйа хаһаайыстыбатын коллективнай предприятиелара уонна биридиннээн үлэһиттэр бас билэн уонна хаһаайыһынааһын ханнык көрүнүн талан ылаһалларыгар көпүлү биэрэн принципэ сытар. Аграрнай реформа сүрүн хайысхаларынан көрүлэр:

—агропромышленный комплекс сүрүннээһингэ уонна туруктаахтык сайыннарыга дьаһаллары ырытан оҥоруу уонна олору олоххо киллэрин;

—республика аграрнай реформатын (программатын) олоххо киллэрингэ тирэһири, нэһилиннэһин аһынан-үөлүнэн хааччыны систематын ырытан оҥоруу;

—тыйа хаһаайыстыбатыгар сир реформатын ыһыты;

—тыйа хаһаайыстыбатын производствотын өйөөһүнгэ уонна аграрнай рыногы экономическай сүрүннээһингэ государство дьаһалларын олоххо киллэрин, агропромышленный комплекска сыана, үп-ас, кредит, нолуок, страховка, таможня систематын, лизинговой системаны реформалааһын;

—племенной дьыһаада уонна семеноводство государственнай структуралары тэрийин;

КҮНДҮ ААБААЧЧЫ, ТЫА СИРИН ОЛОХТООҕО!

БУ КҮНИЭРГЭ САХА РЕСПУБЛИКАТЫН АГРАРНАЙ РЕФОРМАТЫН ПРАВИТЕЛЬСТВО-НАН ОҢОҕУЛЛУБУТ БАРЫЛА ДЬУУЛЛЭҤИ-ГЭ СЫЛДЫАР, ОҢУОХА ТЫА ХАҤААЙЫС-ТАТЫН МИНИСТЕРСТВОТЫН АНАЛЛААХ КО-МИССИЯТЫНАН БЭЛЭМНЭНЭН ТУРУОРСУД-ЛАР БЫРАЫАК ТЫЛБААҤЫН БЭЧЭЭТТИИБИТ

ААХ,
САНААБЫН ЭТ,
КЭПСЭТИИГЭ КЫТЫН!

—тыйа хаһаайыстыбатыгар государственнай, кол-лективнай, кооперативнай, акционернай, фермер-скэй уонна бытархай табаары оҥорон таһаарар секторы кэлиини уларытан тэрийин;

—АПК-ны салааһы ыһымаларын систематын уларытан тэрийин;

1. Тыйа хаһаайыстыбатын министрствотын Саха Республикатын тыйа хаһаайыстыбатыгар уонна ас-на-үөлгө министрствотыгар уларытан тэрийин.

2. 1995—1998 сыйларга бу оҥоһуллубут аграр-най реформа концепциятын олоххо киллэрин про-грамматын ырытан оҥоруу. Бу программа сүһүбү-нэн манньк сымалары ситиһини көрүөхтээх:

—бастакы этапка (1995—1998сс.) АПК-ны кри-зистэн түргэник таһаары дьаһалларын системата олоххо киллэриллэр, реформа нормативнай-прав-овой базата тэриллэр, табаары оҥорон таһаараач-чыларга бас билэлэригэр быраабы биэрэр доку-менттары туттаран турар, сиргэ уонна баайга-дуол-га бас билэн киллэриллэр;

—иккис этапка (1997—1998сс.) АПК струк-туратыгар уларытылар киллэриллэлэрэ көрүл-лэр, тыйа хаһаайыстыбатын кооперациялаһынга уон-на агропромышленный интеграциялаһынга олобу-ран, производствоннай уонна социальнай инфраст-руктураны тэрийин. Ол төрүтүнэн АПК ис уонна тас рыногын государство өртүгүн сүрүннээһин механиз-мын үлэһитин уонна тыйа хаһаайыстыбатын боро-дууксууларын оҥорон таһаарааччылары өйөөһүн буолуоҕа.

Ити сыйларга кризисни туоратар дьаһаллары олоххо киллэрин түмүгэр 1998 сыйлаахха агропро-мышленный комплекс туруктаах буолууга ситиһил-лээ.

IV. СИР СЫҤААННАҤЫЛАРА

Тыйа хаһаайыстыбатыгар сир реформата Саха Республикатын Сокуонугар (билгитигэ сир туһу-нан сокуон суох) олобуран ыһыллар.

Сир реформатын сайыннары сүрүн хайысха-лара:

—сиргэ государство бас билгитин чааһынай бас билгитэ уларытын (биридиннээн, уопсай холбоһук-таах, уопсай долевой). Сир чааһынай бас билгитэ тыйа хаһаайыстыбатын производствотын быһаччы дьарыктанар гранданаарга, коллективнай предприя-тиеларга, акционернай обществоларга, табаарысты-баларга, тыйа хаһаайыстыбатын производствоннай кооперативтарыгар уонна атын юридическай си-рэдэргэ бэриллэр;

—сир хаттаан түгэтинин чааһынай бас билээч-чилэргэ, бас билээччилэргэ, туһанааччыларга бу сиргэ бырааптарын юридическай өртүнэн бигэртэ-тин;

—сир туһаныта төлөбүрү олохтообун, тыйа си-рин табаары оҥорооччуларыгар кинилэр үбү нэс-идыларыгар сирдэрин содуокка биридинлэрин кө-гүлүлээһин;

—тыйа сирин олохтоохторо олорор сирдэрингэр олохсууларын усулуобуйалары тэрийин, үлэһит-илин тийбэт нэстэлэригэр куорат олохтоохторун олорор сирдэрин уларытар дьоннору, Сэбилэни-лээх Куустар кэжэлэриттэн сулууспалаан бүпүт байыаннай сулууспалаахтары олохтообун;

—сир биэрингэ, туһаныта уонна сир аранач-чылаһынга государство контуруоллааһын олох-тообун.

Сир реформатын хааһымытыгар сир колхозтарга, сов-хозтарга, табаарыстыбаларга, акционернай общество-ларга, тыйа хаһаайыстыбатын производствоннай кооперативтарыгар, баһынай хаһаайыстыбаларыгар (фер-мерскэй хаһаайыстыбаларга, бытархай табаары оҥорон таһаарар хаһаайыстыбаларга) босхо бэри-лэр. Тыйа хаһаайыстыбатын государственнай пред-приятиелара сир бастааннай (үйө-сөөк туһары)

(Садымын 2-с стр. көр).

(Салгыты. Инжам 1 стр. көр).

(Бүтүүтүн 3-с стр. көр)

Спорт энтузиастара, пропагандистара А. К. Соф.

ОСКУОЛА ОЛОБО: ОЛИМПИАДА ТҮМҮГҮТТЭН

Дирингтан Петя Софонов (учуутал Ю. Н. Попов) VIII кылаас үөрэнээччилэригэр бастаата. Иккис, үйүс миэстэлэргэ Чурапчы орто оскуолатын үөрэнээччилэрэ Коля Каратаев, Елена Моисеевна табыстылар. Кышлары РФ үтүөлээх учуутала А. А. Борисова үөрэтэр. IX кылааска Чурапчы орто оскуолатыгар үөрэнэр Андрей Местников I, Степа Саргыдаев III, интернат-оскуолаттан Женя Антоен II миэстэлэри үлээбиннилэр. X кылааска Чурапчы орто оскуолатыгар Л. М. Иванова дьарыктанар Зоя Захарова I, Коля Березкин II, Аладартан Гали Говорова III миэстэлэри ыллылар. Саамай үрдүкү кылааска Чурапчы орто оскуолатын үөрэнээччү Павел Торговкин (учуутал А. С. Хустинова) бастаата. Эмиэ ити оскуолаттан Миша Мананов

(Ахсынның ийгэ ымыллыбыт предметтеринэи олимпиада сорох түмүктэрин М. С. Винокурова, М. П. Захарова, Н. М. Сибиряков, А. Н. Яковлева билиһиннэрдилэр).

Платон КОРКИН.

БИЛЭРИЙЛЭР

Улуус дьаһалтата.

Кадры, сонньоон, сынзыаныг, элчлэлийг нүүтэбт!
Тэрийэр комисси.

АТЫЛЫЫБЫТ

Калхознай тутуу ветерана, сэрин огдообото, хоту келбурүлүтүү кыттыылааба. Хадаар нэни-
дэгийн олохтообо
ПРОКОПЬЕВА Варвара Трофимовна
олбүтүнэи диирин кутурбаннарын тиэрдэлэр:
— Ололоругар, аймахтарыгар Степанова
Агафья Егоровна

Зарегистрирована Сати
(Якутской) региональной
инициативной по защите
свободы печати и массо-
вой информации.

Чурапчинская улусная типография Национальной издательско-полиграфической компании «Сахаполиграфиздат».
с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 «д». Подписано в печать 26.XII, 18 ч. (гр. 18,00). Типаж

Тираж—3165.